

Mladostni osemdesetletnik

Janez Lušina

✍ Pavle Šegula

Janeza poznamo številni planinci in smučarji in vendar z zamudo predstavljam tega oboževalca gorskega sveta, rojenega 12. oktobra 1924 v Dražgošah. Pri srcu so mu vse gore, saj je kljub visokim letom kos tako nizkim kot visokim, tako travnatim kot skalnim, tako kopnim kot zasneženim strminam. Na njih ga srečujemo vse leto, samega ali z ženo, bodisi na turi, na smučišču ali ko nabira gobe, borovnice, maline, kostanj ali zdravilna zelišča. Je imeniten pripovedovalec z ostrim spominom. Ne manjka mu doživetij iz let pred vojno, med partizani in v službi v JLA ter tistih, ki jih v gorah in na belih vesinah že dokaj let doživlja kot zdrav in trden upokojenec. Gore, gore in spet gore ...

Do 14. leta je živel v Dražgošah. Na Ratirovcu je bil s sosedom Jernejem Šmidom in obćudoval Julijce, Karavanke in Grintovce. Poznal je komaj kak vrh, za prazen žep kmečkega fanta so bile predaleč. Bila pa je velika želja, da bi jih nekoč obiskal. Imel je Jelovico, na kateri je pasel ovčjo čredo in mimogrede oblezel skoraj vse njene kucelje, vrtače, prostrane gozdove. Končal je osnovno šolo in šel v uk v Kropo. V Obrtni šoli tovarne Plamen se je učil za strojnega ključavničarja in tam dočakal okupacijo. Že 8. avgusta 1941 je srečal »gošarje« – novorojeno slovensko partizansko vojsko.

Med Dražgoško bitko si je doma zdravil poškodovano oko. Četudi še ni bil borec, je pomagal v akciji, junija pa že s Selško četo partizanil med Jelovico in Sorico. Bilo je vroče, ves nemški 18. gorski polk je s strelci hajkal za partizani; padlo je 36 borcev. Zavlekli so se v visoke peči Dražgoške gore. Šlo je za las, a ostali so živi – po štirih dneh brez hrane in pijače. Nato je do pomladi kot kurir Jelovške čete na smučeh križaril po Jelovici, maja pa s soborci prešel na levi breg Save. Do avgusta so delovali med Dobrčo in Kokro, srečal bi jih lahko na Konjščici, Kofcah, Kriški gori, Storžiču, v Hudičevem borštu, na Javorjevem vrhu, Krvavcu ... Nekaj časa je bil v

partizanski tehniki pri Niku Kavčiču nad kajžo »Pri Črvu« visoko pod Malim Grintovcem. Avgusta je bil spet na Jelovici, ob kapitulaciji Italije pa je deloval od Cerkljanskega tja do Škofje Loke.

Januarja 1944 je bila četa v sestavu XXX. divizije NOV in POJ. Na Šentviški planoti so pripravljali pohod v Beneško Slovenijo in Rezijo, ki naj bi se po 80 letih italijanske okupacije vrnili v naročje Slovenije. Začelo se je konec januarja. Vrstili so se spusti in vzponi: prehod čez ledeno Idrijco, Banjška planota, sestop, čez kolena globoka Soča pod Doblarjem. Opomogli so si v vasi Srednje ter v starih strelskih jarkih prebili nemško obstreljevanje z minometi. Po Kolovratu in Livku je sledil vzpon do cerkvice na Matajurju. Ob Nadiži je spet pokalo in spet so morali čez vodo, pa skozi sotesko Pradol in čez goro Mijo do Breginja; tam so jih vaščani nasitili z mlekom in polento. Janez je z zaščitnico moral še na Kobariški Stol. Od tam je uzrl Rezijo in se končno znašel v vasi Platišče, potem pa je komisar povedal, da naprej ne gredo, ker so na meji s Slovenci naseljenega ozemlja.

Vračali so se čez Staro goro. Pod drevesi so pobirali marone in si s surovimi tešili lakoto. To odtlej počne vselej – ko nabira kostanj, poje prgišče surovih plodov. Pod Kolovratom so pri Kamnu bredli globoko Sočo; držal se je za mulin rep, da ne bi utonil. Obleka jim je zmrzovala na mokrih telesih. Posušili so se v kaverni pri samotarju, ki je pod Krnom in Rdečim robom iskal staro železo in granate. Do Šentviške planote – tam je bilo konec pohoda – so prišli čez Mrzli vrh in spet čez vodo – Tolminko in Bačo.

Aprila 1944 je bil že v Gorenjskem odredu; delovali so pod Krvavcem. Med boji in premiki se je znašel tudi na Rašici in Šmarni gori, opravil je vojaški tečaj in bil dodeljen enoti v Polhograjskih dolomitih. Z Nemci in domobranci so se vojskovali na območju Osolnika, Tošča, Pasje ravni, Ožbolta. Danes prijetni planinski cilji so

bili takrat nevarni, življenje ni bilo vredno počenega groša.

Po osvoboditvi Beograda, 20. 10. 1944, se je marca 1945 s tovariši iz različnih enot v dolgem dvodnevem pohodu in negotovih bojnih razmerah odpravil iz Cerknega čez Vojsko, Trnovski gozd, mimo Postojne, Pivke, Mašuna in Čabra v Črnomelj. Oprani in rešeni uši so z DC-3 poleтели v Beograd – v zvezno šolo za poveljnike.

Začelo se je novo obdobje, spet čas v gorah, čas v JLA, ki je trajal kar 35 let. Izbral si je delo v planinskih in izvidniških enotah. Živel so v gorah, ki jih je imel rad. Bilo je veliko lepih doživetij v sredo- in visokogorju, začinjenih s smučanjem. Njegovi občasni sodelavci in tovariši so postali številni imenitni slovenski alpinisti, reševalci in smučarji. Oblezel je naše Alpe in večino gorstev Balkanskega polotoka: Dinarško, Šarplanino, Gorski Kotar, Vlačič in številne druge, nič manj divje gorske skupine.

Že decembra 1945 je z vojniki izvidniške čete XXXI. divizije opravil smučarski tečaj na Velikih Blokah. Od 20. januarja do 20. marca 1946 je bil na nadaljevalnem smučarsko-planinskem tečaju za komandirje čet in vodov planinskih in izvidniških enot v Kranjski Gori. Vodja je bil major Stane Pišler, oficir predvojnega planinskega polka, partizan in predavatelj v oficirski šoli NOV in POS. Marca 1937 je bil z vodom vojakov planincev med reševalci žrtev plazu pod Storžičem. Inštruktorja civilista sta bila Tone Ažman iz Kroke in Stane Koblar z Jesenic. Vadili so med Tamarjem in Vrščem.

Med 20. junijem in 20. avgustom 1946 je bil na planinsko-plezalnem tečaju v Aljaževem domu, ki ga je oskrboval Janez Brojan st. z družino. Vodja je bil spet Stane Pišler, inštruktorji pa Joža Čop, Andrej More - Gandi, Stane Koblar, Maks Medja in Dolfe Kramžar. Osnove so obdelali na »Malem Triglavu« za domom, vzpone pa na Triglavu, Škrlatici, Razoru, Dovškem križu, Rjavini, Cmiru, v dolini Triglavskih jezer, na Bogatinu, Lanževici in drugih vrhovih. Nekoč so na neoskrbovani Kredarici našli vse navzkriž in ravnokar posvinjano. Patrola je nemarneže prestregla pri Staničevi koči. Vrnili so se in poskrbeli za red! V karavli v Vratih so domovali graničarji, v Bovcu sedeli Angleži. Tečajniki so z inštruktorji plezali v Slovenski smeri, Janez pa v navezi v Kratki in Dolgi nemški ter Prusik-Szalajevi smeri. Cesto v Vrata je Pišler s

tečajniki in vojniki 3. krajiške brigade usposobil za tovarnjake. Veliko doživetje je bila veličastna proslava »Triglav v svobodi«. Zbralo se je več tisoč planincev, mnogi so bili na vrhu očaka.

Naslednjih sedem mesecev je po premostitvi v VI. armijo prebil v gorah okoli Sarajeva, Konjica, Foče in Goražda. General Mihajlo Apostolski ga je dodelil planinskemu bataljonu posadke v Konjicu na Neretvi. Tamkajšnje gore so podobne našim. Septembra, oktobra in novembra 1946 so urili vojsko v plezanju in hoji na Prenju, Čvrtnici in Treskavici, kjer so se skrivali ostanki četniške vojske. Kdor je bil v uniformi KNOJ-a in OZN-e z modrimi oznakami, v teh gorah ni bil preveč varen. Po vzponu na enega tamkajšnjih vrhov so mu vaščani z vznožja povedali, da so ga opazovali četniki in mu prizanesli s svincem; imel je pač

rdeče epolette. Decembra so bataljon premestili v Fočo. Prišli so po dolini Neretve in čez Zelenogorje ter se nastanili v vojašnicah. Pot jih je vodila čez sloviti, v V. ofenzivi zvičajno porušeni most čez Neretvo, ob kateri so četniki med vojno poklali na stotine muslimanov in jih zmetali v reko. Izhodišče je bila Jahorina, na katero so po mrzli vožnji v tovornih vagonih od Goražda do Pal odrinili na silvestrovo 1946. 16 km so gazili globok sneg. Na smučiščih »Idiotska livada«, Pogledine in Ogorelica je vojakke učil smučati, drugje pa uvajal v zimsko plezanje; tudi vrhu Jahorine (1916 m) niso prizanesli. Nočni mir je motilo zavijanje vetra in tuljenje volkov ...

20. marca 1947 je bil na smučarsko-alpinističnem tečaju na Kredarici. Kočo so oskrbovali Medjevi iz Srednje vasi, nosači iz Zgornje Radovne pa so jo zalagali s hrano. Ob prihodu je lilo, v višjih legah snežilo. Težko otovorjeni z osebno opremo in orožjem so gazili sneg. Štiri tedne je v glavnem snežilo, padlo je več metrov snega, bila je velika nevarnost plazov. Z inštruktorji Jožo, Maksom, Andrejem in Dolfetom so dali prednost pouku v koči in po možnosti smučali na Triglavskem ledeniku, do Staničeve koče in Velega polja ali po pravilih varnega plezanja osvajali Mali Triglav, Begunjski vrh, Rž in druge vrhove v okolici. Šele maja se je vrnil v Goražde.

S planinskim bataljonom so do poznega poletja vadili na Jabuki, najvišjem vrhu BiH – Magliču (2388 m) – in v Sutjeski. Z izpitom za alpinista in učitelja smučanja je pozneje, v letih 1950 in 1951, po dva meseca sodeloval na letnih tečajih v Vratih ter leta 1951 in 1952 na smučarskih tečajih na Vršiču. Od 1951. do 1956. je deloval na smučarskih tečajih za izvidniške enote V. armade v Mojstrani. Smučali so na Dovški Babi, Hruškem vrhu, Mežakli, Vrtaški planini, v Krmi in Vratih, plezali pa na Grančičah. Pogrešal je Staneta Pišlerja, ki bi si zaslužil, da bi o njem zbrali več podatkov in jih objavili.

Ko je vojska zgradila vojašnici na Rudnem polju, je Janez veliko let deloval kot inštruktor in vodja tečajev. Smučali so na Konjščici, Uskovnici, Praprotnici, Viševniku, Okrogležu in na Lipanci. Maja 1957 je bil premeščen v smučarsko-planinsko središče v Bohinjski Beli. Vodja je bil polkovnik Jože Švigelj, za smučarsko in planinsko vzgojo je skrbel major Miloš Rutar. V središču so imeli po dva tečaja za aktivne in

rezervne oficirje iz vse Jugoslavije na leto. Večini je delo ugajalo. Eden izmed njih, rezervni oficir in pravnik iz Beograda, je Janezu pozneje poslal celo razglednico s pozdravi z Matterhorna. V centru so izvedli več alpinističnih prikazov za visoke predstavnike zavezniških vojsk VB, ZDA, ZSSR, Madžarsko in Romunijo. Leta 1960 so ga zaprli. Janez meni: »Škoda! Bil je vir razvoja smučarstva in planinstva v Jugoslaviji.«

Leta 1958 je pri profesorju Marjanu Jeločniku obnovil izpit za učitelja smučanja. Sprejet je bil med člane GRS. V dolgih letih dela v gorah je sodeloval v več akcijah: S Stanetom Koblarjem so reševali beograjske študente s Kriških podov, izpod Babjega zoba so odnesli mrtvega planinca, poškodovanca izpod Malega Triglava so nosili v Krmo. Več let je zastopal JLA v Komisiji za GRS pri PZS. KOTG ga je predlagala za vodjo odprave, a se Gošnjak ni strinjal. Prispeval je k smučarski in planinski vzgoji enot TO, v samostojni Sloveniji pa je pripravil demonstracijo za SV.

S sodelavci še dandanes pripravlja zimski športni prireditvi »Po stezah partizanske Jelovice« in »Partizanske smučine Cerkno«, na Rudnem polju pa s Slovensko vojsko »Patruljni tek«. Na armadnih prvenstvih je tekmoval tudi sam in dvakrat zmagal v smuku, v veleslalomu in smuku pa si večkrat prismočal še 2., 3. in 4. mesto.

Napisal je knjigo Planinstvo v JLA, ki jo je l. 1968 izdal GŠ JLA, in več člankov za Vojaški vestnik ter Našo obrambo, v katerih je obdelal teme: uporaba smučarskih enot, uporaba plezalnih skupin v boju ter življenje v snegu. Njegov je tudi scenarij za uspeli film Snežni plazovi – prvi o tej temi pri nas – ki ga je posnela Zastava iz Beograda. Je nosilec odličja partizanske spomenice 1941. Med mnogimi drugimi naj omenim predvsem nekaj športnih: zlato plaketo GO ZZB NOV Slovenije za planinske pohode »Po poteh partizanske Jelovice«, plaketo Jožeta Gregorčiča ZTKO Jesenice za delo v Mojstrani, Bloudkovo plaketo, zlati znak PZS in zlato plaketo Smučarske zveze Jugoslavije.

Ko se z vrhov ozira na slovenske gore, se čudi: »Sem mar vse to zares prepešal?« in ugotovi, da se ne moti ... Čestitamo mu za plodno in požrtvovalno delo ter mu želimo trdnega zdravja. Da bi se še dolgo veselil življenja in užival v lepotah svoje gorate domovine!